



Barnkonsekvensanalys för planprogram Hertsöheden



Barnkonsekvensanalys för planprogram Hertsöheden

Datum: 2025-01-24

Version: Slutleverans

Beställare: Luleå kommun

Beställarens representant: Sigrid Segerström

Konsult: Norconsult Sverige AB

Box 8774

402 76 Göteborg

Uppdragsledare: Nora Harms

Handläggare: Anna Lagerquist Sergel

Granskare: Helen Ashman

Uppdragsnr: 1091637

Bilder och illustrationer: Norconsult där inget annat anges



INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Sammanfattning	4
Inledning och metodbeskrivning.....	5
Bakgrund och syfte	5
Styrdokument och kunskapsunderlag.....	5
Tidigare dialoger	6
Utredningar och forskning	6
Process och metod.....	7
Nulägesanalys	9
Sammanhållning och barriärer	9
Vardagsliv, samspel, lek och lärande.....	10
Identitet och delaktighet	10
Hälsa, säkerhet och trygghet.....	11
Nulägeskarta.....	12
Planhandlingar för Hertsöheden	13
Planprogram Hertsöheden.....	13
Detaljplan Hertsöheden del 1.....	14
Konsekvensanalys.....	15
Sammanhållning och barriärer	15
Vardagsliv, samspel, lek och lärande.....	16
Identitet och delaktighet	18
Hälsa, säkerhet och trygghet.....	19
Slutsatser och slutbedömning.....	21
Rekommendationer	22
Detaljplanehandlingar.....	22
Genomförande.....	22
Generella rekommendationer	23
Referenser.....	24

SAMMANFATTNING

Luleå kommun har tagit fram ett planprogram för Hertsöheden och arbetar med framtagandet av en ny detaljplan del av Hertsön 11:1 och 20:1, Hertsöheden del 1. Planprogrammet möjliggör en helt ny stadsdel Hertsöheden med ett blandat bostadsutbud, service, tre förskolor och en grundskola, centrumsverksamheter och bevarade naturområden. Detaljplanen syftar till att påbörja planeringen på Hertsöheden med bostäder, två förskolor och en grundskola, park och dagvattenstråk.

Hela planprogramområdet består idag av natur och skog. Idag finns det inga boende, och därmed inga barn, inom planprogramområdet. Planprogrammet föreslår dock bostäder, skolor och platser som riktar sig mot barn och unga. Omkring området ligger bostadsområdena Hertsön och Lerbäcken med flera viktiga målpunkter för barn.

Syftet med denna barnkonsekvensanalys är att lyfta barnperspektivet och barnens perspektiv för att kunna tillgodose barnens bästa i förändringar av den fysiska miljön som berör dem. Utredningen består av en nulägesanalys, en konsekvensanalys samt vidare rekommendationer för hur positiva konsekvenser kan stärkas och negativa konsekvenser mildras. Konsekvensbedömningen i denna utredning fokuserar på planprogrammet, men undersöker även det pågående arbetet kring den första detaljplanen. I utredningens alla delar vävs tidigare dialogarbete som kommunen utfört in, samt innehållet från den dialog som genomförts inom ramen för LTU:s forskningsprojekt SICTA.

Planprogrammet möjliggör för nya bostäder, skolor och fritidsmålplatser som är viktiga för barn. Planeringen av infrastrukturen prioriterar barns behov i trafiken och det tas hänsyn till att skapa en ny stadsdel där det är

möjligt att resa hållbart och för barn att röra sig fritt, säkert och på egen hand på Hertsöheden. De östligaste delarna inom planprogramsområdet riskerar dock att få en svagare koppling med kollektivtrafiken.

Det är viktigt att det arbetas vidare med anknypningen mellan Hertsöheden och kringliggande stadsdelarna Hertsön och Lerbäcken för att stärka sammanhållningen. Även gestaltningen av det offentliga rummet lyfts under barndialogerna, barnen vill ha färg och tilltalande former.



INLEDNING OCH METODBESKRIVNING

Bakgrund och syfte

Luleå kommun har tagit fram ett planprogram för Hertsöheden som blev godkänt 2023. Enligt kommunens gällande översiktsplan är målet att Luleås befolkning ska växa och Hertsöheden är utpekad att bli ett av kommunens större bostadsområden. Planprogrammet för Hertsöheden möjliggör för cirka 2000 bostäder, samt service.

Planprogrammet syftar till att möta Luleås framtida bostadsbehov. Hertsöheden består idag av naturmark, men ligger i anslutning till befintlig infrastruktur, service och bostadsområdena Hertsön och Lerbäcken. Hertsöheden ska enligt planprogrammet utvecklas till ett modernt, integrerat och hållbart bostadsområde.

Planprogrammet har delats in i ett flertal detaljplaner och kommer att byggas ut etappvis. Arbetet med den första detaljplanen, detaljplan för del av Hertsön 11:1 och 20:1, Hertsöheden del 1 har påbörjats och utgör etapp ett i utbyggnaden av området.

Kommunen har identifierat behovet av att ta fram en barnkonsekvensanalys (BKA) för hela planprogrammet och med särskilt fokus på den första etappen i detaljplan för del av Hertsön 11:1 och 20:1. Syftet med utredningen är att lyfta barnperspektivet för att kunna tillgodose barnens bästa i förändringar av den fysiska miljön. Denna barnkonsekvensanalys syftar till att analysera förutsättningar och befintliga sociala värden på platsen, beskriva konsekvenserna av planprogrammet och det påbörjade detaljplanearbete, samt föreslå rekommendationer till nästa planeringsskeden med hänsyn till barnperspektivet.

Styrdokument och kunskapsunderlag

Barnkonsekvensanalysen utgår från ett urval av dokument och underlag:

Barnkonventionen

Barnkonventionen är lag i Sverige från och med 1 januari 2020. Enligt den ska barnets bästa beaktas och analyseras i alla beslut som berör barn. Att utgå från ett barnperspektiv syftar på att tillgodose barnens behov och se till att barnens rättigheter tas till vara. Barnkonsekvensanalyser är därför en viktig del i stadsplaneringen för att ta fram relevant underlag för beslut i planeringsprocessen.

Barnkonventionen ligger till grund för Luleå kommuns rutiner för att pröva barnets bästa mot förändringar i kommunens fysiska miljö. I samband med denna barnkonsekvensanalys har nedanstående artiklar bedöms som särskilt viktigt att beakta:

- Artikel 2 avser barnets rätt till icke-diskriminering.
- Artikel 3 avser barnets rätt att få sitt bästa prövat inför alla åtgärder som rör det.
- Artikel 6 avser barnets rätt till liv, överlevnad och utveckling. Här innefattas inte bara den fysiska hälsan, utan även den psykiska och sociala utvecklingen.
- Artikel 12 avser barnets rätt att komma till tals och få sina åsikter beaktade i alla frågor som rör det.
- Artikel 23 avser att tillgodose rättigheterna av barn med funktionsnedsättning.
- Artikel 31 avser barns rättigheter till lek, vila och fritid.

Även artiklarna 15, 19, 24, 28 och 30, samt 33 - 39 kan vara viktiga att beakta i aktuellt projekt.

Program till Vision Luleå 2040

2021 antogs Luleås översiktsplan Program till Vision Luleå 2040. Översiktsplanen pekar ut Hertsöheden som ett nytt bostadsområde med plats för service och näringsliv. Översiktsplanen tydliggör att delar av området ska bevaras som natur samt tillgängliggöras för rekreation. Ett blandat bostadsutbud med ytor för grönska och lek ska möjliggöras. I översiktsplanen är det tydligt att barnperspektivet ska tillgodoses specifikt i trafikmiljön. Barn och ungas hälsa, goda uppväxtförhållanden samt folkhälsan i stort tar plats i översiktsplanen. Jämlikhet, gemenskap, delaktighet och möten nämns också som principer att beakta så att barns och ungas rättigheter prioriteras.

Marknadsanalys och målgruppsstrategi Hertsöheden, Luleå (JUNI 2024)

2024 togs det fram en marknads- och målgruppsanalys inför Hertsöhedens utveckling för att kartlägga kvaliteter och demografiska mönster. Resultatet visar att personer som värderar naturen och lugna miljöer högt kommer att vilja bosätta sig på Hertsöheden. Strategin rekommenderar även en fördelning av de planerade bostadstyperna om cirka 60% flerbostadshus och 40% småhus, varav 48% bostadsrätter.

SEKOM Socioekonomisk Kommunanalys - Den sociala kompassen 2022, Luleå kommun (Statisticon 2022)

I arbetet med den sociala kompassen undersöktes olika områden i Luleå, där Hertsön och Lerbäcken, som angränsar till planprogramsområdet, undersöks ingående med fokus på till exempel demografiska aspekter som inkomst, utbildning, barnfamiljer, arbetslöshet och hälsa.

Tidigare dialoger

Ungdomsenkäten LUPP (Lokal uppföljning av ungdomspolitiken 2021)

År 2021 genomfördes en digital undersökning av hur unga i Luleå mår och vad de tycker om sin bostadsort. Undersökningen härstammar från Myndigheten för Ungdoms- och civilsamhällsfrågor (MUCF) och genomförs var fjärde år i Luleå kommun. Under 2021 genomfördes en LUPP-undersökning med grundskoleelever i årskurs 8 och gymnasieelever i år 2 i samtliga kommunala och privata skolor. Hertsöskolan var en av dem. Resultatet har delvis använts för denna barnkonsekvensanalys.

Utredningar och forskning

För att stärka barnkonsekvensanalysens kvalitet görs nedslag och hänvisningar till relevanta utredningar och forskning kopplat till barns behov i den fysiska planeringen. Detta underlag redovisas i referensavsnittet.

Forskning och barndialog av Luleå Tekniska Universitet - SICTA (Sustainable Innovations for Children Traveling Actively)

Luleå Tekniska Universitet (LTU) arbetar inom ramen av SICTA med aktiva skoltransporter. Forskningen har identifierat att barn rör sig för lite och att det behöver tas fram lösningar för att öka den fysiska aktiviteten hos barn och unga. År 2016 startades projektet som ett folkhälsoprojekt i Luleå och har sedan dess spridits även till andra kommuner.

Inom SICTA projektet Design av upplevelsebaserade skolvägar genomförde forskare från LTU mellan maj och november 2024 olika workshops med sammantaget 37 elever från årskurserna 5 och 6 på Hertsön.

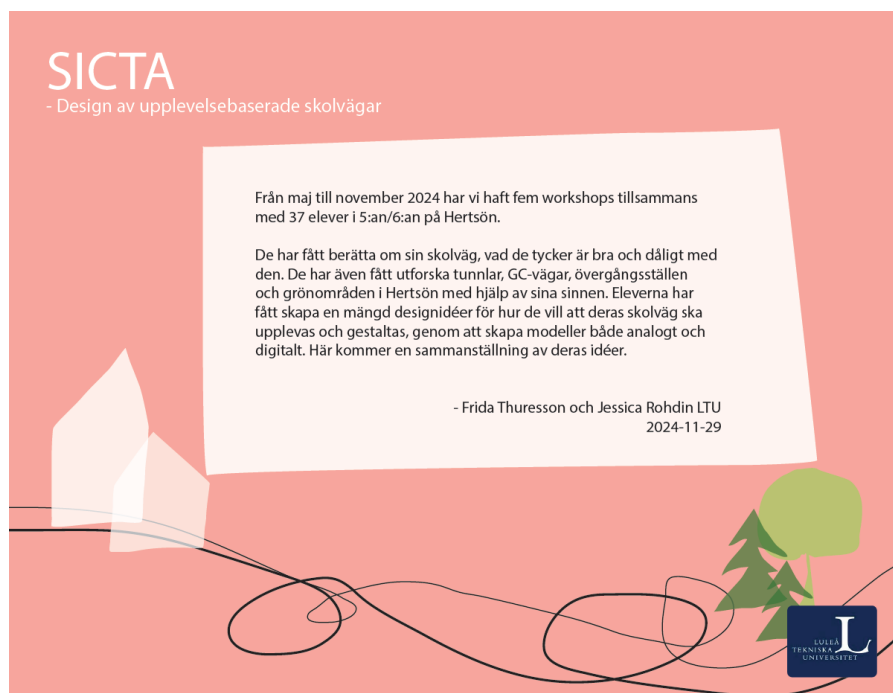
Projektet kretsar runt skolvägar och utforskar olika dialogmetoder och vägar att låta barn medverka i utformning av deras närmiljö. Eleverna som deltog bidrog med sina egna tankar, behov, idéer

och designförslag. Frågorna och aktiviteterna hade ett fokus på skolvägar och dess utformning med tunnlar, gång- och cykelvägar, övergångsställen och grönområden på Hertsön.

Resultat av barndialogen som genomfördes av LTU har arbetats in i denna barnkonsekvensanalys. Samtal har även förts med forskare från institutionen för samhällsbyggnad och naturresurser på LTU innan och efter barndialogen för att fånga upp viktiga aspekter för just Hertsöhedens planering.

Resultatet av barndialogen visar tydligt att barn prioriterar gestaltningen längs med sina skolvägar. De uppskattar färg, ljus, målade element och aktiviteter längs med vägen. Även naturen värderades högt, blommor uppskattas och all form av offentlig konst kopplad till naturen är omtyckt av eleverna. De lyfte vikten av belysning och gestaltning av tunnlar och av naturinslag vid exempelvis övergångsställen. En viktig slutsats var att gestaltningselement inte behöver vara avancerade eller dyra. För barnen är det lika bra att det är stora stenar som är målade eller att de själva har inkluderats i gestaltningen.

Generellt låg fokus på gestaltningen, färg och trivsel, samt att det är viktigt med underhåll och skötsel av de offentliga miljöerna.



LTU projektet SICTA - Design av upplevelsebaserade skolvägar

Process och metod

Göteborgs stads verktyg för barnkonsekvensanalys

Analysen tar avstamp i Göteborgs stads metodik för barnkonsekvensanalys. Metodiken lämpar sig i detta projekt då den kan anpassas för just det aktuella området och fokusera på de geografiska skalor som är relevanta. Metodikens upplägg med åtgärdsförslag och rekommendationer skapar goda förutsättningar för Luleå kommun att arbeta vidare i de kommande detaljplanerna, med fokus på barn.

Metodiken bygger på en inventeringsfas med analys av nuläget. Nulägesanalysen visar områdets befintliga kvaliteter och utmaningar ur ett barnperspektiv, dvs. de vuxnas perspektiv på barn, samt barnens perspektiv, dvs. barnens eget perspektiv. Nulägesanalysen baseras på inhämtning av kunskap från styrdokument, platsbesök samt genomförda dialoger med barn och ungdomar. Utifrån analysen tas åtgärdsförslag fram. De är inspel till detaljplaneskedet. Därmed kan detaljplanerna, med hjälp av analysen, utformas så att den blir så bra som möjligt ur barnperspektivet.

Efter nuläget görs en analys av planprogrammet och det pågående arbetet med den första detaljplanen och vilka konsekvenser dess genomförande kan antas medföra för barn.

Rekommendationer tas fram

för det fortsatta arbetet liksom för genomförandefasen. Rekommendationerna kan tillämpas i detaljplaneskedet i de olika etapperna men berör också områden utanför planprogramsområdet, så kallade påverkansområden. Rekommendationerna baseras på konsekvensanalysen men även samtida forskning kopplat till fysisk planering med fokus på barn.

Göteborgs stads matris består av en rad sociala bedömningsaspekter samt olika geografiska skalnivåer. Aspekterna är:

Sammanhållen stad som handlar om sammanhang mellan kopplingar, gator och stråk samt hur lätt det är att ta sig till och hitta mellan olika platser och funktioner i staden.

Samspel, lek och lärande som handlar om mänskliga möten, samspel och integration, mötesplatser och funktioner samt möjligheten till jämställd och jämlik lek, föreningsliv och idrott.

Vardagsliv handlar om hur barn lever sina liv och vilka förutsättningar och funktioner som krävs för att de ska kunna göra detta på sina villkor.

Identitet som handlar om hur barn ser och identifierar sig med en plats, dess historia och karaktär samt attraktivitet, trygghet och estetiska värden.

Hälsa och säkerhet som berör bland

annat trafiksäkerhet, fysisk och psykisk hälsa samt bullerfrågor.

De sociala aspekterna analyseras från fem geografiska nivåer: *Byggnad och plats, Närmiljö, Stadsdel, Stad* och *Region*. Ur ett barnperspektiv är särskilt de mindre skalorna byggnad, plats och närmiljö viktiga eftersom det främst är i dessa skalor som barn vistas. I denna barnkonsekvensanalys har aspekterna *Vardagsliv* samt *Samspel, lek och lärande* slagits ihop eftersom aspekterna till stor del berör samma ämnen.

Place Standard Tool

I konsekvensanalysen genomfördes en workshop tillsammans med Luleå kommun där planprogramförslaget och förslaget till den första detaljplanen bedömdes utifrån det skotska värdeverktyget Place Standard Tool. Place Standard Tool bryter ned aspekterna i Göteborgs stads metodik för BKA, för att på ett visuellt sätt kunna påvisa konsekvenserna av planprogrammet genom en så kallad värderos. Värderosen redovisas i slutbedömningen.



Sammanhållen stad					
Samspel lek och lärande					
Vardagsliv					
Identitet					
Hälsa och säkerhet					

Bedömningsmatris med aspekter lodrätt till värster och geografiska skalnivåer horisontellt högst upp. Matrisen på bilden har använts i detta projekt och är en del av Göteborg stads metodik för BKA. Bild: Göteborg stad.

Barnkonsekvensanalys ... eller prövning av barns bästa - ett vägledande material

Framtagit av Luleå kommuns barnrättsgrupp ger materialet vägledning kring hur barns rätt ska beaktas inom planering. Metoden understryker vikten av att ta reda på barns egna åsikter genom dialog och medverkan av barn i planeringsprocesser. I ett första steg bedöms det om barn påverkas direkt eller indirekt och på vilka sätt. Metoden tar avstamp i Barnombudsmannens metod som guidar igenom prövningsprocessen kring hur Barnkonventionen kan användas i en barnkonsekvensanalys.

Metoden ger också vägledning kring viktiga definitioner:

- Barn: Alla barn upp till 18 år som vistas i Sverige
- Barnperspektiv: Vuxnas syn på barn
- Barnets perspektiv: Barnets syn på sig själv och sin omvärld
- Barnrättsperspektiv: Att ha

barns rättigheter med sig när man tar beslut

- Barnsyn: Barnkonventionen har en uttalad barnsyn där barn är viktiga och barndomen är en period i livet med ett egenvärde i sig självt. (Samhällets syn på barn.)
- Barnets bästa: Det alternativ som är bäst för barn i en barnkonsekvensanalys. I genomförandet av en barnkonsekvensanalys skapas en sammanfattad bild av ett antal olika aspekter för att barnets bästa ska kunna bedömas.
- Dialog: Att barn får göra sin röst hörd och få den beaktad. Välj metod för dialog och information utifrån barnets ålder och mognad.
- Barnkonsekvensanalys: Ett verktyg för att göra en prövning av barns bästa. En barnkonsekvensanalys ska göras i alla åtgärder och beslut som rör barn direkt, indirekt, som individ eller grupp.

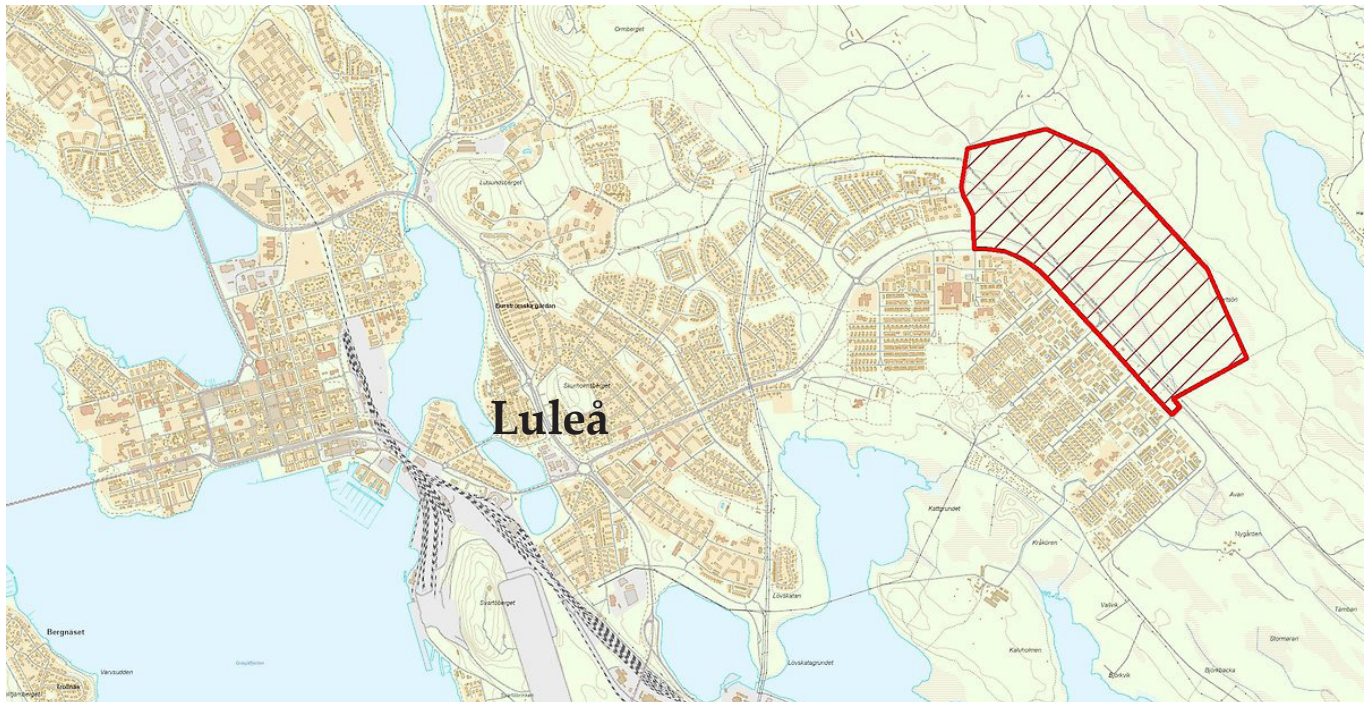
••• Ett vägledande material



Barnkonsekvensanalys ... eller prövning av barns bästa

Barnkonsekvensanalys ... eller prövning av barns bästa. Ett vägledande material. Luleå kommun. Bild: Luleå kommun.

NULÄGESANALYS



Översiktskarta för planprogramområdet Hertsöheden (Luleå kommun)

Sammanhållning och barriärer

Hertsöheden ligger i utkanten av Luleå och består idag av skog och natur. Området är obebyggt, med undantag för enstaka förrådsbyggnader. Stadsdelarna Hertsön och Lerbäcken ligger i anslutning till planprogramområdet i syd respektive väst. Bostadsområdena Hertsön och Lerbäcken har tillsammans cirka 6000 invånare och byggdes till stor del under 1960- och 70-talet. Norr om och delvis inom planprogramområdet ligger Ormberget-Hertsölandets naturreservat med höga naturvärden.

Det bor en stor andel barnfamiljer på Hertsön vilket betyder att Hertsöns centrum har stor betydelse för barn i närområdet samt i övriga delar av Luleå. Planprogramområdet angränsar i sydväst till Hertsöns centrum. Här finns skolor, bibliotek, idrottsanläggningar och andra fritidsmålplatser, samt service och handel.

Planprogramområdet ligger idag utanför Luleå centralort. Staden anses sluta i höjd med Lerbäcken och Hertsön då bebyggelsen upphör här. Bilden av Hertsöheden är därför något av en mental barriär, det finns begränsningar i att föreställa sig området som ett bostadsområde eftersom det idag nästan uteslutande saknas bebyggelse.

Planprogramområdet ligger norr om Hertsövägen (90 km/h) som idag utgör den största fysiska barriären intill planprogramområdet. Avaviksvägen (50 km/h) som går parallellt med Hertsövägen förstärker barriären ytterligare. Området mellan Hertsövägen och Avaviksvägen är idag obebyggt och består av en skogsremsa om cirka 80 meter, och det saknas en sammanhållande trafikstruktur för gående och cyklister mellan de två vägarna. Trafikförhållanden utgör en stor fysisk barriär mellan Hertsöheden och Hertsön.

Idag finns det inte många kopplingar till och från planprogramområdet. Från Hertsövägen leder en grusad

skogsväg in till naturreservatet, denna används även som promenadstråk och skoterled. Det finns bil- och skoterparkering norr om Hertsöheden.

Hertsön är ett relativt avgränsat bostadsområde med svaga gång- och cykelkopplingar till centrala och norra Luleå. Det finns två gång- och cykeltunnlar under Hertsövägen som knyter samman Hertsön med Hertsöheden. På Hertsöheden upphör dock standarden av gång- och cykelförbindelsen, och övergår mer till stigaraktar. Vid Skjutbanevägen finns idag en gång- och cykeltunnelkoppling från Lerbäckens småhusområde till Hertsö centrum. Här saknas det dock en tydlig entré in till centrumområdet. Det finns i övrigt inga anlagda kopplingar över Hertsövägen.

Kollektivtrafiken är grundläggande för barns och ungas mobilitet och rörelsemöjligheter. Lokaltrafiken trafikerar Hertsön med sex olika busslinjer. Längs Avaviksvägen finns fyra busshållplatser

(Blåmesgränd, Bäverstigen, Hjortstigen och Mörtgränd) och i Hertsö centrum finns en busshållplats. Lerbäcken trafikeras med två linjer vid två olika busshållplatser längs med Lerbäcksvägen (Skillingvägen och Valörvägen). Avståndet till de olika hållplatserna från Hertsöheden varierar mellan 50-600 meter.

Hertsöheden, som utgör ett stort naturområde, kan av barn uppfattas som storskaligt och svårt att överblicka. Det saknas orienteringspunkter och den typ av detaljeringsgrad för barn som gör området lekbart. Herstövägen understryker känslan av storskalighet ytterligare. Stora delar av naturområdet används inte till rekreation; främst för att skogen och våtmarkerna är svåråtkomliga för människor, och framför allt för barn.

Hertsön är ett blandat område som jämfört med andra stadsdelar i Luleå har en lägre förvärvsgrad och ett högre ohälsotal. Arbetslösheten är något högre (över 5%) och antalet personer som får ekonomiskt bistånd är högre jämfört med andra stadsdelar. Andelen födda utanför EU/EFTA (15%) är något högre än i de flesta andra stadsdelar i Luleå. Andel barnfamiljer ligger på 25-30%. Under 2008-2011 ingick Hertsön som LUA-område.¹ Hertsön kan dock idag inte anses vara ett segregerat område.

Lerbäcken utgörs däremot av en äldre befolkning. Andel barnfamiljer ligger även här på 25-30%. I Lerbäcken finns det relativt höga utbildningsnivåer.

¹ Under 2008-2011 hade regeringen lokala utvecklingsavtal (LUA) med ett antal kommuner med stadsdelar med brett utanförskap. I avtalen ingick bland annat extra satsningar på att minska arbetslösheten och kriminaliteten i områdena. Hertsön var under den tiden ett LUA-område. (SCB)

Vardagsliv, samspel, lek och lärande

Planprogramområdet ligger nära det större naturreservatet Ormberget-Hertsölandet. Inom reservatet finns flera platser i naturen som används för rekreatiösa ändamål, även av barn och unga. Där finns belysta motionsspår, en skidbacke, möjlighet för skridskoåkning, grillplatser, pulkabacke, utegym, frisbeegolfbana, olika skoterleder och vandringsstigar. Inom planprogramområdet finns det idag skoterleder och vandringsleder. Vandringsleden Hertsöstigen går igenom planprogramområdet, och går att följa via informationsskyltar. Vid Hertsöträsket, som ligger öster om planprogramområdet, finns möjlighet till fiske, vandring, vindskydd och rastplatser, samt bär- och svampplockning runt sjön. I sydöstra delen av planprogramområdet finns det ett område med hällar som idag används som en mötesplats, på grund av den vackra naturen.

Det finns i övrigt inga utpekade eller anlagda lekmiljöer som vänder sig till barn inom planprogramområdet. Det är osannolikt att yngre barn rör sig inom området på egen hand, eftersom det är svårt att orientera sig i skogen och korsa Hertsövägen. Barns rörelsemönster är därmed ganska begränsade inom området idag. Även om det finns några vandringsleder och skogsstigar i området som används av barn kan dessa dock inte anses vara tillgängliga för alla. Här är det svårt att röra sig med rullstol eller barnvagn.

Barns rörelser i vardagen sker framför allt runt Hertsöns centrum med Hertsöskolan, Svedjeskolan, förskolan Dungen och kringliggande målpunkter som idrottsplatser, lekplatser och fritidsmålpunkter.

Här finns det också en matbutik, bibliotek, vårdcentral och kyrka. Det finns många olika idrottsverksamheter i form av fotbollsplaner, gräsplan, grusplan, ishockeyrink och ridanläggning. Längre från Hertsöns centrum finns flertalet för- och grundskolor samt anlagda lekplatser. Det finns även ett kolonilottsområde på Hertsön.

2021 upptäcktes att Hertsöskolan behöver rivas och just nu består skolan av tillfälliga lokaler. 2026 ska den nya Hertsöskolan vara klar och rymma upp till 600 elever från årskurs 4-9. Även ett nytt bibliotek, sporthall och fritidsgård tillkommer. I anslutning till den nya skolan uppförs även ett nytt badhus som beräknas vara färdigställt under 2025. En ny områdeslekplats vid Hertsökullar ska byggas under sommaren 2025 med en inriktning mot barn upp till 12 år. Viktiga funktioner för barn tillkommer därmed på Hertsön och gör Hertsö centrum till en ännu viktigare målpunkt för barn i hela Luleå i framtiden.

Hertsöheden ingår delvis i ett så kallat tyst område (enligt kommunkartan). Det finns då ett rekreativt värde där tystnaden är en kvalitet. Området är relativt fritt från buller- och ljusstörningar och bilars tillgång är begränsade i området. Det är främst skotrar som bidrar till ljudbilden, men som också är en viktig del av tillgänglighetsförändringen av området vintertid. Naturen i planprogramområdet är värdefullt för barn och ungas hälsa då det utgör såväl rum för lek, aktivitet och rörelse som plats för vila, inspiration och återhämtning.

Hertsöhedens naturområde öppnar upp för pedagogiska möjligheter för skol- och förskoleverksamheten.

Identitet och delaktighet

Hertsöheden angränsar till naturreservatet och är en del av ett större område som är ett uppskattat naturområde för Lulebor. Skogsområdet nämns som karakteristiskt för området av barn.

Hertsön är det största bostadsområdet i Luleå sett till befolkningens mängd. Området kom till på 1970-talet när Norrbottens järnverk byggdes och kommunen såg ett ökat behov av bostäder nära industriverksamheten. Hertsön är ett typiskt miljonprogramsområde, främst bestående av flerbostadshus. Lerbäcken, i nära anslutning till både Hertsöheden och Hertsön är ett villa- och radhusområde som också byggdes under 1970-talet. Det bor en stor andel barn på Hertsön och i Lerbäcken som identifierar sig med sin stadsdel och omgivningen, särskilt på Hertsön är sammanhållningen stark och det finns en stolthet över att bo där. De senaste åren har synen på Hertsön, samt dess utomstående rykte förbättrats. Det finns dock fortfarande Lulebor som förknippar Hertsön med kriminalitet och utanförskap. Det kan påverka barns syn och positiva möjlighet att identifiera sig med stadsdelen. Samma rykte gäller dock inte för Hertsöheden.

På Hertsön finns ett utbrett föreningsliv och många idrottsföreningar för ungdomar verkar här. Speciellt Hertsö centrum, där många idrottsanläggningar ligger, har stor betydelse för ungdomar på Hertsön och i Lerbäcken, men även för barn och unga i andra delar av Luleå.

Det är sannolikt att barn som bor på Hertsön påverkas av de många olika förändringar som idag sker i den fysiska miljön i stadsdelen. Förändringar sker främst avseende Hertsöskolan och Hertsö centrum, två viktiga målpunkter för barn och unga. Det handlar om att barn passerar byggarbetsplatser och avspärrningar till och från skolan, och att deras skolvägar kan ha

förändrats. Detta innebär avbrott i miljöns kontinuitet som påverkar barn negativt i större utsträckning än vuxna, dels avseende rörelse och kommunikationer, dels det visuella och upplevelsen av platsen. En plats som är under förändring under längre tid kan göra att barn får svårare att knyta an och identifiera sig med platsen.

Barn från Hertsön har varit involverade i många olika dialoger avseende stadsdelens utveckling, och resultatet från deras delaktighet kan redan synas i den fysiska miljön.

Hälsa, säkerhet och trygghet

Hertsöheden kan med sina höga rekreativa värden antas bidra positivt till barns fysiska och mentala hälsa, till exempel för möjligheten till rörelse, tysta platser och återhämtning. De trivsamma naturområdena och att uppleva friluftslivet i närområdet gör området till en uppskattad plats i Luleå. Hertsöheden kan dock också upplevas som otryggt av barn när det är mörkt på vintern eller kvällen, eftersom området till stor del är obelyst. Det kan också vara svårt att orientera sig i ett skogsområde, särskild för mindre barn.

Hertsön har i jämförelse med andra områden i Luleå ett högre ohälsotal och en lägre sysselsättningsgrad. Det finns dock många pågående projekt i stadsdelen som syftar till att förbättra främst hälsoaspekten. De många idrottsanläggningarna och parkområdena bidrar till barns hälsa och välmående i området.

Hertsön präglas av mångfald, vilket är positivt för barn för att kunna lära känna, se och förstå olika levnadssätt, människor och kulturer.

Hertsövägen och Avaviksvägen präglas av tung trafik till och från industriområden, höga hastigheter och sämre ljud- och luftnivåer, vilket barn är särskilt känsliga för. Området runt de två stora vägarna upplevs som trafikosäkert av barn eftersom det är svårt att röra sig

längs med eller korsa vägarna som gående eller cyklist. Här finns det trafikrisker som gör att vägområdena inte är säkra för barn, och risken att folk genar över vägen, på grund av de långa avstånden mellan övergångsställen är hög.

Även tillgängligheten till kollektivtrafikhallplatser är delvis bristfällig eftersom gående behöver gå i tunnel under Avaviksvägen. Att gena över vägen är dock mycket kortare och gående riskerar att hamna i osäkra trafiksituationer. Här saknas övergångsställen. Från ungdomsenkäten har det även framkommit att barn känner sig otrygga på bussen.

Det finns idag flera gång- och cykeltunnlar som gör det möjligt att korsa Avaviksvägen, två av dessa tunnlar går även vidare under Hertsövägen och ansluter till Hertsöheden. I dialog har det framkommit att barnen i området inte gillar att använda tunnarlarna eftersom de upplever dessa som otrygga. Barnen upplever även risk att halka under vintermånaderna. Tunnlarna upplevs som särskilt otrygga och osäkra när det är mörkt, och ofta kvällstid när färre människor är ute. De upplever att belysningen inte alltid fungerar och att skötseln inte ses efter.

Området mellan de två vägarna är inte anlagt eller bebyggt, vilket ger en något öde känsla. Skogsremsan utgör också en barriär mellan Hertsön och Hertsöheden, både visuellt och fysiskt då det finns en brist på övergångar. Sikten skymms delvis för bilister, vilket utgör en trafikfara.



PLANHANDLINGAR FÖR HERTSÖHEDEN

Planprogram Hertsöheden

Målbilder

Sex målbilder har tagits fram för att kunna konkretisera visionen för Hertsöheden. Den ska bli en ny stadsdel med stark sammanhållning och initiativkraft, där det ska finnas möjlighet för olika livsstilar och alla faser i livet. Visionen är även en hållbar stadsdel avseende invånarens resval samt upplevd trygghet och välmående. Hertsöheden ska ha ett tydligt fokus på byggnation utifrån naturens villkor.

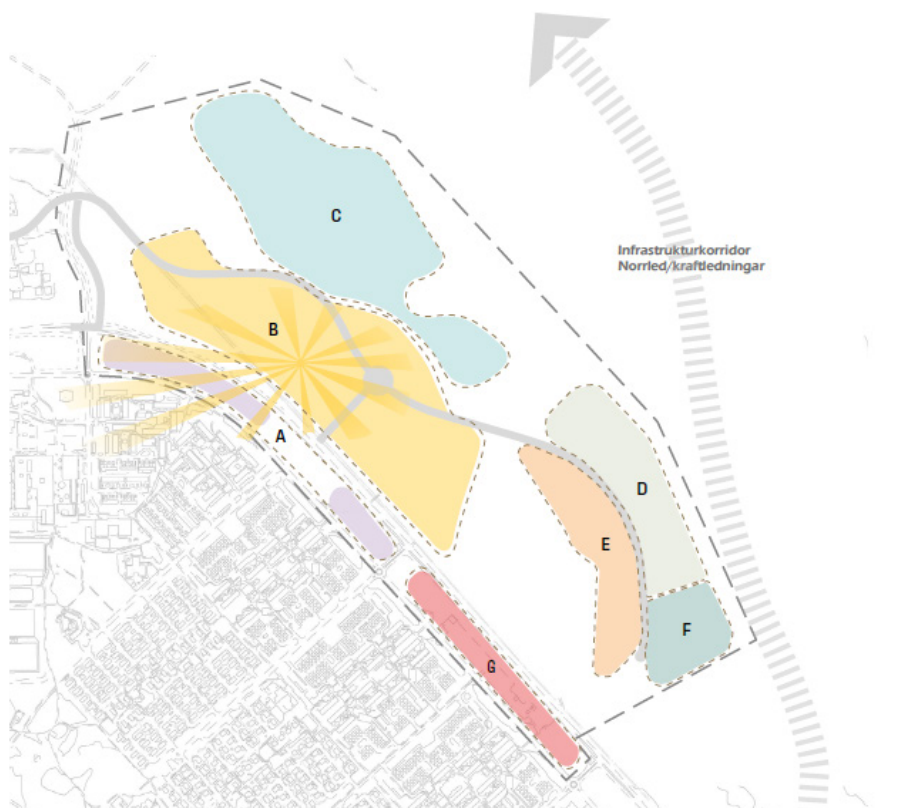
Målbilderna är:

- Attraktiv livsmiljö
- Hållbar mobilitet
- Naturen nära
- Hela Hertsön
- Ut i skogen
- Innovativa Hertsöheden

2023-11-20 fastställdes planprogram för Hertsöheden av kommunfullmäktige. Programmet utgår från översiktsplanens målsättning om 100 000 invånare i kommunen år 2040, och där Hertsöheden är utpekad som kommunens nästa stora bostadsområde. Här kan befintlig infrastruktur för kommunikationer och service nyttjas. Planprogrammet är indelat i delområden A-G där det gäller särskilda rekommendationer i varje delområde.

Innehåll och funktioner

Planprogrammet möjliggör för 1000-2000 bostäder, beroende på hur fördelningen av bostadstyper ser ut. Närmast Hertsöns centrum föreslås en tät kärna i delområde A-B med en högre exploateringsgrad. Här är karaktären mer stadsmässig med en blandning av funktioner för att kunna knyta samman Hertsön och Hertsöheden. Det är främst i delområde B som grundskola och förskolor föreslås.



Planprogram Hertsöheden (Luleå kommun)

Även delområde F föreslås få högre exploateringsgrad, för att avskärma och sluta bebyggelsen mot trafik och Luleå industripark. Bostadsbehovet förväntas också vara stort närmast industriparken.

I delområden C och E är exploateringsgraden mer varierad och mer varsamt mot extra känslig natur, medan delområde D har den lägsta föreslagna exploateringsgraden.

Det finns även ett delområde, G, som främst ska möjliggöra för verksamheter, för att bidra till täthet och lokala arbetsplatser. Delområdet blir också en övergång mellan föreslagna bostadsområden och Luleå industripark.

Förutom bebyggelsen finns ett stort fokus på att värna och nyttja naturmarken inom planområdet. Sammanhängande skogsområden ska antingen bevaras för ökade

naturvärden eller utvecklas för ökade rekreativvärden. Två större sammanhängande skogsområden bevaras för dessa syften, ett mellan Lerbäcken och delområde A-C samt ett mellan delområde A-C och delområde D-F. Grön-/blå- och vit struktur ska även prägla allmänna och privata platser i hela planområdet. En viktig utgångspunkt i Hertsöhedens utveckling är även, till skillnad från befintligt läge, att tillgängliggöra naturen och naturreservatet med en gestaltad entréport i nära anslutning till parkering och busshållplatser.

Programförslaget visar på hur rörelse och rekreation ska främjas dels i skogsområdena, dels i bebyggelseområdena. I båda kategorierna framhävs naturens värden.

Platser för lek i bostadsområden föreslås anläggas som så kallade lekotoper, där natur

och lek samspelar vad gäller material och rekvisita, istället för de mer traditionella lekplatserna. Programmet har som ställningstagande att varje delområde ska ha en närlekplan, vilket är platser för självorganiserad idrott, som komplement till Hertsöns breda och mer organiserade idrottsutbud.

Programförslaget föreslår ytterligare en gång- och cykeltunnel mellan Hertsöheden och Hertsön. De befintliga tunnarna ska stärkas genom attraktiv gestaltning. Nya gång- och cykelstråk på Hertsöheden är inte utredda, men ska utgå ifrån befintliga kopplingar från Hertsön och Lerbäcken. På Hertsöheden ska det enligt programmet vara enkelt att välja hållbara färdmedel. Ett stort fokus läggs på gena och trygga gång- och cykelstråk, som samtidigt är finmaskiga för att möjliggöra gång- och cykelmöjligheter i hela området, inte enbart längs med huvudvägarna.

Flera nya busshållplatser föreslås längs med huvudgatan, vilket kommer innebära god tillgänglighet för boende, särskilt boende i delområde A och B som även har nära till Hertsöns hållplatser.

Inom ramen för programmet tas även höjd för en infrastrukturkorridor för trafik och kraftledningar, i nord-sydlig riktning öster om planområdet.

Detaljplan för del av Hertsön 11:1 och 20:1, Hertsöheden del 1

Detaljplanen är etapp 1 av utbyggnaden av Hertsöheden och syftar till att pröva förutsättningarna för bostadsbebyggelse, komplementverksamheter och kommunala funktioner såsom förskolor och skolor. En exakt plangräns har inte fastställts men detaljplanen kommer omfatta Hertsöhedens västra del närmast Lerbäcken.

Detaljplanarbetet ska utreda lämplig typ av bostadsbebyggelse, utformning och exploateringsgrad samt eventuell annan komplementverksamhet inom området. Vid tillfället för denna barnkonsekvensanalys föreslås knappt 600 bostäder inom detaljplaneområdet, varav 74 småhus och 513 flerbostadshus. I detaljplanen ska mark reserveras för tillkommande kommunala funktioner, exempelvis förskola, vård- eller trygghetsboende, gruppboende, idrott och eventuella mötesplatser.

Ett flertal utredningar föreslås i detaljplanen, bland annat gestaltungsprogram samt dagvatten- och artskyddsutredning för hela området. Även utredningar kopplat till buller och farligt gods längs Hertsövägen föreslås.

Under framtagandet av planprogrammet har offentlig dialog skett dels under ett idémöte med medborgarna och dels genom dialogmöten med berörda grupper och föreningar.



Bebyggelse, naturområden och rekreativa stråk på framtida Hertsöheden (Luleå kommun)



Inspirationsbilder för tillgängliggörande av natur (Luleå kommun)

KONSEKVENSANALYS

Sammanhållning och barriärer

Vägnätet på Hertsöheden kommer att bli tydligare än befintligt och samtliga trafikslag föreslås redan i första detaljplanen kunna angöra området. Särskilt de gång- och cykelbanor som finns idag kommer tydligt dras vidare till nya målpunkter och rustas upp för bättre sammanhållning inom och mellan stadsdelar. Ett tydligt vägnät, som bygger på befintliga anslutningspunkter, är positivt för barns förmåga att orientera sig. Att stadsdelens mindre, mer organiska gator, ansluter mot en större och gemensam huvudgata skapar klarhet för barn. Det föreslås en koppling för biltrafiken från Hertsövägen intill programområdet.

Flera gång- och cykelbanor knyter samman den nya stadsdelen Hertsöheden med intilliggande stadsdelar Lerbäcken och Hertsön. Det är mycket positivt att den första detaljplanen har en tydlig koppling ned mot Hertsöns centrum, som kommer vara en viktig målpunkt även för barn på Hertsöheden. Sammanhållning och rörelsemönster i fysisk struktur kan därmed upprättas tidigt. Denna koppling bedöms tydlig från Hertsöhedens sida. Från Hertsön behöver målpunkten Hertsö centrum tydliggöras: dels saknas tydlig skyltning och även sammanhängande gång- och cykelvägar. För äldre barn är denna gång- och cykelbana första delen för att cykla in till centrala Luleå, vilket ställer krav på vägens utformning för att det ska vara en positiv upplevelse. Kopplingen Hertsöheden-Lerbäcken-Luleå leder också in till Luleås centrum.

Även vägen inom Lerbäcken föreslås byggas ut med separerad gång- och cykelväg, vilket ger goda förutsättningar för äldre barn att ta sig via Lerbäcken till Luleå centrum.

Kopplingen mellan Hertsön och Hertsöheden bedöms vara den

viktigaste att stärka för att få till rörelser till och från området. Att lyckas med en sammanhållning stadsdelarna emellan kommer fortsatt att vara en utmaning när samtliga detaljplaneetapper har genomförts. Föreslagen bebyggelse mellan Hertsövägen och Avaviksvägen kan bidra till att minska barriärerna från vägarna som finns idag och gör området mer sammanhållet och trivsamt även om trafiken kommer att finnas kvar.

Den nya huvudgatan som föreslås har stor potential att bidra till en sammanhållen stadsdelsstruktur. Det finns dock en viss risk att huvudgatan blir en ny barriär, som möjligtvis kan försvåra barns möjligheter att röra sig fritt och på egen hand på Hertsöheden.

Kopplingen från Lerbäcken i västra delen av programområdet ska bara möjliggöra kollektivtrafik och gång- och cykeltrafik, vilket är positivt utifrån ett barnperspektiv. Det finns dock en viss risk att denna koppling blir svag och behöver tydliggöras för att knyta an mellan befintlig och ny bebyggelse från detaljplaneområdet västerut mot Lerbäcken. Här sparas det en del natur, vilket i sig är positivt. Det kan dock skapa en viss upplevd distans mellan Hertsöheden och Lerbäcken att behöver ta sig igenom ett skogsområde. Det blir viktigt att skapa en sammanhållen struktur mellan Lerbäcken och bebyggelsen på Hertsöheden för att undvika barriäreffekter och skapar en koppling mellan de två bostadsområdena. Även Skjutbanevägen i sig kan vara en kvarstående barriär.

Planprogrammet innebär att skogen och friluftslivet kopplas samman på ett tydligare sätt med Luleå tätort, och särskilt med de närmast liggande stadsdelarna. Tillgängliggörandet av natur är mycket positivt för barn i hela tätorten. Naturen som funktion gör Hertsöheden attraktivt och nischat, och möjliggör för Luleås barn och

unga att skapa sig en positiv relation till Hertsöhedens natur. Skogen blir också en naturlig förlängning av Hertsöheden, vilket är viktigt för att inte skapa känslan av en baksida. Kommunens intentioner att tillgängliggöra naturen för alla, till exempel att naturens entréport ligger nära kollektivtrafik och att anlagda mötesplatser uppförs nära porten, gör att rörelsehindrade barn och unga kan nyttja natur och friluftsliv på likvärdiga villkor. Detta är mycket positivt och kan bidra till sammanhållen stadsmiljö.

Planprogrammet och den första detaljplanen skapar goda förutsättningar för nya mötesplatser som kan vara viktiga för barns känsla av en sammanhållen stadsdel och skapar möjligheter för möten och utbyte, samt integration. Det saknas tydligt utpekade platser som riktar sig mot ungdomar. Generellt finns det dock goda förutsättningar för barn att mötas och röra sig emellan Hertsöheden och Hertsön. Den första detaljplanen verkar som ett naturligt första steg och det är viktigt att ansluta och utveckla detaljplaneområdet till Hertsöhedens centrum.

Sammanfattning av konsekvenser för detaljplanen - sammanhållning och barriärer

- Detaljplanen möjliggör tidig etablering av gång- och cykelanvändning mot flera stadsdelar.
- Tydlig och rymlig huvudgata möjliggör genhet för samtliga trafikslag och har potential att bidra till att göra Hertsöheden till en sammanhållen stadsdel. Den kan dock också bli en ny barriär för barn.
- Stor potential att utveckla detaljplaneområdet till Hertsöhedens nya centrum.
- Risk för avskildhet kan uppstå mellan västra delen av detaljplaneområdet och Lerbäcken.



Vardagsliv, samspel, lek och lärande

Gång- och cykelvägar prioriteras mellan stadsdelar och inom Hertsöheden, vilket gör att barn och unga kan ta del av fler funktioner och har möjlighet att självständigt röra sig igenom sina närmiljöer. Detta gäller främst de barn i sådan ålder att de själva vill eller får färdas självständigt. Ett prioriterat och välutformat gång- och cykelnät möjliggör det i större utsträckning. Det bedöms att effekterna av detaljplanen och planprogrammet i detta avseende särskilt kommer vara gynnsamt för barn i mellanstadie- till gymnasieålder. För yngre barn är gårdsbildningar nära bostaden på Hertsöheden viktigare, här har de möjlighet att leka nära hemmet utan att passera trafikleder. Sådana ytor har pekats ut i både detaljplanen och planprogrammet. För att generera positiva konsekvenser behöver detta säkerställas i detaljplaneskedet.

Inom detaljplaneområdet finns flera lek- och rekreationsytor som vänder sig till barn, bland annat tre skolgårdar och ett parkområde, vilket medför positiva konsekvenser för barn. Beroende på hur dessa utformas kan de positiva konsekvenserna stärkas ytterligare. En viktig faktor är inslag av natur. Samtliga skolgårdar föreslås vändas mot skogsmiljöer, vilket bidrar till möjligheter att låta leken sprida sig till mer utforskade och spännande områden i takt med att barnet utvecklas. Inom planprogrammet i stort sparas fina miljöer som hållar och myrar, som har goda förutsättningar att bli attraktiva lek- och vistelseplatser för barn nära hemmet. Det är även positivt att idrottsplatser tillkommer i anslutning till skolorna för att skapa korta vägar för barn.

Barn i mellanstadie- och gymnasieålder har ett stort utbud av funktioner i och med närheten till

Hertsön. Jämfört med Hertsöheden ligger fokus på Hertsön på idrotts- och centrumfunktioner, vilket är ett positivt komplement till Hertsöhedens friluftsutbud. Närheten till Hertsön är viktigt, särskilt för äldre barn, som inte leker längre i samma utsträckning som yngre. Äldre barn uppskattar också närhet till centrumfunktioner. Den första detaljplanen möjliggör för någon form av torgbildning i anslutning till skolan. Det hade varit mycket positivt om någon form av centrumfunktion tillkommer, så att barn och unga inte blir tvungna att ta sig till Hertsön och korsa Hertsövägen.

Hertsön och Hertsöheden har tillsammans ett stort fokus på idrott och rekreation. Det bedöms att det är mindre fokus på aktiviteter som mer riktar in sig mot kultur och skapande, vilket gör att barn med dessa intressen behöver ta sig in mot Luleå. Det är negativt för berörda barn, som behöver ta sig längre för att kunna utöva sina intressen. Det ställer högre krav på gång- och cykelkopplingar och kollektivtrafiknoder.

Målpunkterna på Hertsöheden med fokus på natur och friluftsliv är dock ett viktigt tillkommande utbud och möjliggör på ett positivt sätt för samspel, lek och lärande. Skogen och naturen har till exempel en viktig roll i pedagogiska syften, vilket barnen i Hertsöhedens skolor kommer gynnas av. Uppförandet och stärkningen av nya och befintliga skidspår och vandringsleder kompletterar Hertsöns mer anlagda idrottsanläggningar. Det stora natur- och friluftslivsfokuset i planprogrammet verkar för en hälsofrämjande vardag, vilket är positivt för barns hälsa och välmående.

Planprogrammet föreslår en hög exploateringsgrad med många nya bostäder. För barn är småskaligheten viktig och det

finns risk att området upplevs för tät bebyggt och att mycket grönska faller bort som kan ha ett värde för barn. Planprogrammet föreslår olika bebyggelse typer och upplåtelseformer, vilket är positivt. Det är viktigt att det planeras för ett varierat bostadsutbud så att barnfamiljer med olika förutsättningar kan flytta till Hertsöheden.

Det är positivt att delar av naturområden blir mer anlagda och tillgängliggörs så att alla har möjligheten att röra sig på Hertsöheden. På så sätt blir det möjligt att i alla fall inom vissa områden röra sig med barnvagn eller som funktionshindrad i naturen. Skolorna på Hertsöheden är centralt placerade vilket förenklar vardagslivet både för barn och vuxna. Att skolorna möjliggörs för i den första detaljplanen är positivt, eftersom det skapar förutsättningar att planera för ett barncentrerat rörelsemönster. Däremot saknas kollektivtrafikkopplingar i nord-sydlig riktning inom och till Hertsöheden vilket gör det svårt för till exempel barn att åka kollektivt mellan Hertsöheden och Hertsön för att nå olika målpunkter. Avståndet för gående och cyklist är relativt kort från första detaljplaneområdet till Hertsö centrum, men avstånden från norra delen av Hertsöheden till södra Hertsön ligger inte inom gång- och cykelavstånd för alla barn. Det kan ha negativa konsekvenser om det inte finns andra färdalternativ.

Om busshållplats möjliggörs tidigt, i den första detaljplanen, skapas det förutsättningar för föräldrar att kunna pendla till och från Luleå utan bil redan från början. Vardagslivet kan på så sätt blir mer hållbar och det skapar förutsättningar för en mer bilfri stadsdel vilket är positivt för barns möjligheter att röra sig självständigt.

Det är generell positivt att kollektivtrafik tillkommer på

Hertsöheden. I nord-sydlig riktning behöver den utvecklas för att göra det möjligt för alla att åka kollektivt i vardagen. Det är bra kopplingar med buss i detaljplanen men för boende i områdena D, E och F kan det ta längre tid att åka kollektivt. Det blir en omväg att åka buss från områdena till Hertsön, eftersom förbindelserna saknas i nord-sydlig riktning.

Hertsöheden kommer utifrån ett vardagsperspektiv bli en viktig miljö för barn i samband med att en grundskola och två förskolor uppförs i den första detaljplanen. I övrigt är det sambanden med Hertsön som är viktiga för barnens vardag. Långsiktigt är det positivt att service tillkommer även på Hertsöheden eftersom det underlättar vardagen ur ett föräldraperspektiv.

Markparkeringen kan skymma sikten så att barnen som leker på gatan syns sämre. Barn kan även använda gaturummet för lek, vilket kan bli en konflikt. Med parkerande bilar blir även gatan smalare och ytrymmet för lek blir mindre. Det är positivt om markparkering undviks i möjligaste mån.

Grönska ska sparas i anslutning till ett dagvattenstråk i sydöstra delen av planprogrammet. Här finns det stor potential för utvecklande lekmiljöer för barn.

Planprogrammet tillskapar många nya fritidsaktiviteter för barn med lekmöjligheter och idrottsplatser. Det saknas fritidsmöjligheter inom kultur, konst och skapande, särskild på grund av att det redan finns ett tydligt fokus på idrott på Hertsön. Det är positivt att viss offentlig konst och gestaltande element ska tillkomma.

Sammanfattning av konsekvenser för detaljplanen - vardagsliv, samspel, lek och lärande

- Detaljplanen möjliggör rörelser mellan viktiga vardagsmålpunkter. Lek och rekreation nära bostaden görs möjligt genom gårdsbildning.
- Grundskola och förskola placeras centralt i området. Ytor för lek och lärande nära naturen skapar trivsamma miljöer för barn.
- Förutsättningar för service möjliggörs och underlättar vardagen.
- Kollektivtrafikkopplingar i nord-sydlig riktning saknas.
- Förutsättningar finns för goda pendlingsmöjligheter med kollektivtrafik.
- Korta vägar mellan bostad, skola och fritidsmålpunkter skapar goda rörelsemöjligheter för barn.



Barn vid Hertsöträsket (Luleå kommun)

Identitet och delaktighet

En av utmaningarna med Hertsöhedens geografiska förutsättningarna är att det kan upplevas som att Hertsöheden ligger "på andra sidan vägen". Det kan vara viktigt att bryta en sådan bild för att undvika att området upplevs som fränkopplad från resten av staden eller att negativa konsekvenser i form av isolering och segregation kan uppstå. Hertsövägen, Skjutbanevägen och Avaviksvägen skärmar idag av området. Om Norrleden realiserar kommer dessa negativa aspekter förstärkas ytterligare. Det blir viktigt att arbeta vidare med att överbygga barriärerna från vägarna mellan Hertsöheden och Hertsön. Hertsöheden är inte ett område som nyttjas av barn i någon större utsträckning idag, därmed finns det inte många identitetsmarkörer att bygga vidare på. Samtidigt minskar risken att bygga bort befintliga identitetsmarkörer, vilket är positivt. Barn är annars en grupp som är känslig för förändring.

Områdets identitet, som idag präglas av naturen, kommer kunna bevaras till stor del enligt planprogrammet. Naturen föreslås utvecklas och kommer ta tydligare form, vilket är mycket positivt. Nya identitetsmarkörer skapas genom de tydliga inslag av natur, rekreation och friluftsliv som både bibehåller de befintliga kvaliteterna och nyanserar dessa ytterligare för att skapa tydlighet. Det är positivt om viktiga befintliga gröna identitetsmarkörer, som fina träd, sparas.

Den första detaljplanen, och planprogrammet i stort, möjliggör för olika bebyggelsetypologier. Olika boendeformer lockar olika människor. Det är positivt för möjligheten till en blandad befolkning och för barns möjlighet till varierande möten.

I planprogramsområdet i stort är intentionen att planlägga med naturbestämmelser, snarare än med parkbestämmelser. Ett parkområde kräver vanligtvis mer skötsel än ett naturområde. Om skötseln inte fungerar bra blir det mer synligt i ett parkområde än i natur. Bestämmelserna kan på grund av det medföra att ytor för rekreation kräver mindre skötsel, vilket i sin tur innebär att området upplevs som välskött. Välsköta områden upplevs ofta som positiva av barn och bidra till barns möjlighet att vara stolta över sitt område, samt att det kan öka trygghet och välmående.

Gestaltningssprinciperna i planprogrammet är viktiga att realisera för att bidra till barns möjlighet att identifiera sig med området och kunna känna stolthet och trivas på Hertsöheden. Dessa principer behöver tas med i kommande detaljplaneskeden.

Kortsiktigt kan det finnas utmaningar med att planprogrammet möjliggör för entreprenörsbostäder. Tillfälliga boenden innebär en risk att de boendena inte utvecklar en relation till platsen eftersom tillfälliga boenden inte är utformade eller gestaltade för långsiktigt bruk. Boende som identifierar sig mindre med sin bostadsmiljö riskerar i högre grad att inte bry sig hur bra området underhålls, vilket kan exempelvis bidra till nedskräpning. Det kan påverka hur området upplevs och skapa osäkerheter, samt även upplevas som otryggt av barn.

Dialogarbete har bidragit till att skapa en relation mellan Hertsöheden och barnen på Hertsön. Dialog har främst förts med barn i grundskoleålder, och därmed kan förankringen med yngre och äldre barn vara viktig i framtida skeden.

Sammanfattning av konsekvenser för detaljplanen - identitet och delaktighet

- Området riskerar upplevas avskilt från Hertsön och Lerbäcken.
- Olika bebyggelsetypologier bidrar till en blandad befolkning och skapar möjligheter för barn att lära känna olika kulturer och livsstilar.
- Gestaltningsprogrammet som ska tas fram i samband med detaljplanen kan hjälpa att säkerställa en trivsamt och attraktiv miljö för barn.
- Utrymme för mötesplatser skapar möjlighet för samspel och integration. Informella mötesplatser och andra platser för ungdomar kan behöva utvecklas.



Inspirationsbild "Naturen nära" och målbild för skogens karaktär (Luleå kommun)

Hälsa, säkerhet och trygghet

Skicket på gång- och cykelvägar kommer genom detaljplaneförslaget och planprogramsförslaget förbättras, vilket är mycket positivt för barns möjligheter att tryggt och trafiksäkert ta sig igenom Hertsöheden samt till och från området. Flera gång- och cykelförbindelser kommer fortsatt gå via tunnlar, vilket är mindre positivt, eftersom de ofta upplevs som trånga och mörka. Detta kan bidra till otrygghet, men kan vara positivt utifrån ett trafiksäkerhetsperspektiv. Gestaltningen av tunnarna är avgörande för att skapa trygga och trivsamma gång- och cykelförbindelser, även via tunnlar.

Planprogrammet inkluderar Avaviksvägen och Hertsövägen men det är viktigt att tänka bortom planprogrammets gränser och skapa tydliga och trafiksäkra gång- och cykelkopplingar söderut mot Hertsön och framför allt till Hertsöskolan och Hertsöns centrum.

Planprogrammet och detaljplanen bidrar till att skapa målpunkter på norra sidan Hertsövägen och Avaviksvägen. Det medför ökad aktivitet och att området upplevs mindre öde och tomt, vilket är viktiga förutsättningar för barns trygghet. Kopplingarna ut till naturen blir också tydligare. Det skapas förutsättningar för bättre belysta och mer anlagda gång- och cykelvägar.

Inom detaljplaneområdet, men främst planprogrammet i stort, skapas mycket goda förutsättningar för fysisk och mental hälsa. Funktionerna som förslås tillskapas avseende rekreation och friluftsliv vänder sig aktivt till barn och unga vilket är mycket positivt.

Inom planprogramsområdet finns ett fokus och mål att kollektivtrafiken och gång- och cykeltrafiken ska prioriteras, vilket är positivt för barns rörelsefrihet. Det innebär i praktiken

att de får fler ytor att vistas på. Detta behöver däremot fastställas i senare skeden för att uppnå positiva konsekvenser.

Med tillkommande bostäder och en helt ny stadsdel kommer trafiken att öka, framförallt på Hertsövägen. Det kan leda till en försämrad trafiksituation utifrån barnperspektivet, vilket innebär negativa konsekvenser på barns hälsa och säkerhet.

Jämfört med Hertsön finns en annan fiskmaskighet i vägnätet och variation avseende bebyggelse typologier på Hertsöheden. Detta är positivt för barns igenkänningsförmåga och orienterbarhet. En alltför enformig och monoton utformning av den fysiska miljön gör det svårare för barn att känna igen sig och ökar risken för att gå vilse. Planprogrammet och detaljplanen tar upp den befintliga strukturen och utvecklar nuvarande stråk vidare, vilket gör det lättare för barn att kunna orientera sig i framtiden.

Hertsövägen och Skjutbanevägen avskärmas från ny bebyggelse med naturstråk. Detta är positivt för luftkvaliteten samt ljud- och ljusmiljöer, särskilt där barn vistas under en längre tid. I delområde C och D är avståndet till vägarna som längst. Däremot kan dessa påverkas negativt om Norrliden byggs ut. Barn påverkas i högre utsträckning negativt av bullerpåverkan och dålig luftkvalitet. Buller och luftkvalitet är dock fortsatt en negativ faktor när barn och unga ska ta sig mellan Hertsöheden och Hertsön. Särskilt om hastigheten på Hertsövägen skulle höjas från 70 km/h till 80 km/h. Kopplingarna under Hertsövägen och Avaviksvägen bedöms vara bra, men upplevelsen är fortfarande att vägarna utgör fysiska barriärer mellan stadsdelarna.

I den västra delen av detaljplanen skapas en ny infart intill Hertsöheden för alla färdstätt. Överfarten behöver bli säkert för gående och cyklister och det kan vara aktuellt att tillskapa en rondell för att skapa en trygg korsningsmöjlighet i plan.

Huvudgatan på Hertsöheden föreslås i en organisk dragning vilket kan sänka hastigheten och bidra till en saktare gatumiljö, vilket är positivt för barn. Det ska finnas genomgående gång- och cykelmöjligheter längs med hela huvudgatan som skapar goda möjligheter för barn att kunna röra sig trafiksäkert igenom Hertsön.

Naturstråken i programområdet är positiva ur ett hälsoperspektiv och bidrar till att naturen blir lättillgänglig samt bjuder in till att vistas utomhus. För barn kan dessa stråk vara viktiga och ett enkelt sätt att röra sig mellan olika målpunkter och samtidigt inom den bostadsnära naturen. I vissa fall kan stråken också bidra till att platserna känns lite avskilda och mörkbelagda. Närheten till skogen är en av Hertsöhedens styrkor, men för att dra nytta av de positiva effekterna är det viktigt att arbeta med belysning, utformning och dragning av vägar. Annars finns det risk att det blir för lite aktivitet i området, vilket kan kännas otryggt för barn.

I västra delen av detaljplanen föreslås det ett parkområde med en del befintlig natur som ska sparas. Det är positivt att gröna platser bevaras och tillgängliggörs för barns hälsa och möjlighet att uppleva naturen. Här är det viktigt att parken upplevs som trygg av barn och det kan behövas anlagda stråk och belysning för att skapa en trygg miljö.

Inom planprogramområdet ska entreprenörsbostäder byggas, vilket innebär en risk för barns säkerhet

och trygghet. Det är viktigt att entreprenusbostäderna blir goda boendemiljöer, att kriminalitet motverkas och att de boende har möjlighet till ett värdefullt fritidsliv, samt till deltagande i samhället. Dessa faktorer kan minska risken för kriminalitet och sociala problem, samt undvika otrygghet hos barn och andra.

Sammanfattning av konsekvenser för detaljplanen - hälsa, säkerhet och trygghet

- Förutsättningar för trafiksäkra gång- och cykelvägar förbättras och prioriteras framför biltrafiken, vilket kan förbättra luft- och ljudnivåerna i framtiden.
- Nya målpunkter på Hertsöheden tillkommer vilket skapar ökad aktivitet och därmed trygghet.
- Goda förutsättningar för nya målpunkter för barn skapas i anslutning till bostäder och skolor.
- Vägnätet byggs ut organiskt, vilket bidrar till god orienterbarhet och en variation i landskapet och bebyggelsen. En trafiksäker utformning av huvudgatan och en tydlig prioritering av gående och cyklister skapar goda möjligheter för barn att röra sig trafiksäkert igenom detaljplaneområdet.
- Höga hastigheter på Hertsövägen har negativa konsekvenser för barns hälsa inom detaljplaneområdet.
- Bullerutredningen kan hjälpa att anpassa detaljplanen till barnens bästa kopplad till ljudnivåerna och bidra till en hälsosam miljö.
- Det är positivt att Lerbäcksvägens östra del ingår i detaljplanen för att kunna utforma korsningen och entrén in till Hertsöheden på ett trafiksäkert och trivsamt sätt för barn.



Foto: Susanne Lindholm

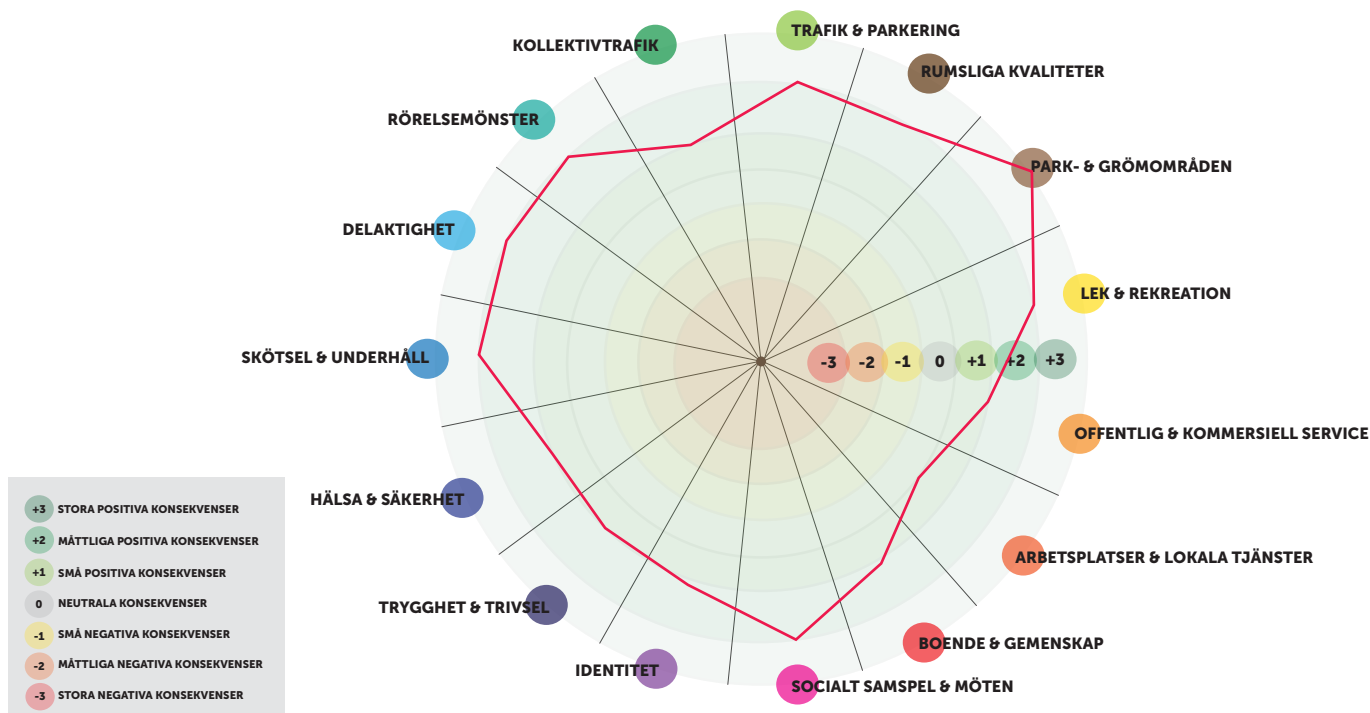


Foto: Susanne Lindholm

Inspirationsbilder för mobilitet och infrastruktur (Luleå kommun)

SLUTSATSER OCH SLUTBEDÖMNING

Slutsatser och slutbedömning för konsekvenserna av planprogrammet utifrån värderosen för sociala aspekter och barnperspektivet (Place Standard Tool)



Planprogrammet har goda förutsättningar att uppfylla formulerade målbilder för Hertsöheden, sett ur ett barnperspektiv.

Området har ingen transportinfrastruktur, bebyggelse, service eller målpunkter idag - med undantag för enstaka skoter- och vandringsleder. Planprogrammet skapar förutsättningar att koppla på befintlig infrastruktur. Samtidigt är det viktigt att bevara och förädla de värden som finns idag. Det görs på ett sätt som gynnar barn och unga, och som är hälsofrämjande i vardagen. Planprogrammet tillgängliggör natur och friluftsliv på ett mycket positivt sätt, inte bara för nya invånare i området utan för hela tätorten.

Det finns många möjligheter för rekreation, motion och vila, på grund av att naturen är en genomgående aspekt i planeringen

av Hertsöheden. Park- och grönområden är viktiga för barn och planprogrammet värderar dessa aspekterna högt. Underhållet blir lättare när grönområdena är mindre anlagda.

Exploateringsgraden är hög men trappar ner mot naturen, för att få till ett bra möte mellan skog och bebyggelse, vilket gör det något mer varsamt. Det finns en tydlig uppdelning av planprogrammet i olika områden som smälter in i de befintliga förutsättningarna i naturen. Det blir viktigt att gestalta bostadsområdena på ett sätt som integrerar befintliga kvaliteter och kopplar an till platsens identitet.

Hertsöheden kommer att avgränsas av stora vägar, Skjutbanevägen i väster, samt Hertsövägen och Avaviksvägen i söder. Det kan vara en utmaning att överbrygga dessa barriärer. Inom Hertsöheden är vägsystemet genomtänkt och

det finns goda förutsättningar för gående och cyklister.

Det planeras för kollektivtrafik i området men förbindelserna kan utvecklas i nord-sydlig riktning.

Kommersiell service och därmed också arbetsplatser tillkommer i mindre utsträckning.

Det finns utrymme för nya mötesplatser och goda förutsättningar för en ny stadsmiljö som sätter människorna, och därmed också barn, i fokus.

Planprogrammet föreslår en genomtänkt placering av skolor och fritidsmålpunkter för barn och barns behov av lek, rörelse och vila tillgodoses.

Gestaltningen blir viktigt för att verkligen kunna skapa en levande och trivsamt stadsdel.

REKOMMENDATIONER

Rekommendationer är inspel till detaljplanen och kommande planeringsskeden och mynnar ur bedömningarna som gjorts i konsekvensanalysen. Rekommendationerna är således åtgärder för att mildra negativa konsekvenser och förstärka positiva konsekvenser. Samtliga rekommendationer kan inte hanteras inom ramen för detaljplanen, varför rekommendationer även ges till kommande planeringsskeden. Rekommendationerna är inte listade i prioriteringsordning.

Detaljplanehandlingar

Säkerställ att detaljplanernas gränser går in i varandra för en sömlös övergång och kontinuitet i hela programområdet. Tänk även utanför planprogrammets gränser.

Arbeta vidare med en gång- och cykelförbindelse söderut mot Hertsöskolan och Hertsöns centrum och in till den befintliga kvartersstrukturen.

Arbeta även vidare med gång- och cykelförbindelsen igenom Lerbäcken mot Luleå centrum.

Säkerställ tillräcklig bredd på gång- och cykelvägar så att oskyddade trafikanter har möjlighet att färdas trafiksäkert, enkelt och gent.

Formulera utformningsbestämmelser för bebyggelse i enlighet med planprogrammet. Undvik alltför flexibel utformning gällande gestaltning.

Säkerställ att grundskolans och förskolornas gårdar uppgår till Boverkets rekommenderade ytor för friyta utomhus.

Anlägg parkmark med syfte att uppföra så kallade lekotoper. En sådan uppförs med fördel intill naturreservatets port och en med fördel in till dagvattenstråket och hållmarken i sydöstra delen av programområdet.

Se över möjligheten att införa småskaliga karaktärsdrag längs med Hertsövägen, för att minska vägens dominans. Till exempel gång- och cykelbanor, service och andra funktioner som skapar ögon mot gata och aktivitet. Möjliggör för trädplantering.

Planera för centrumfunktion i anslutning till grundskola och torg.

Möjliggör liv och rörelse större delen av dygnet vid centrum för att undvika otrygghet.

Utför ytterligare dialogarbete där målgruppen breddas från grundskolebarn. Småbarnsföräldrar kan till exempel vara en viktig målgrupp i första detaljplaneetappen.

Utvärdera kontinuerligt de olika detaljplaneetapperna för att säkerställa att värden som eventuellt tappats bort tas med i kommande detaljplaner.

Undvik bullerskärmar som åtgärder längs med Hertsövägen, arbeta istället med hastighetssänkande åtgärder.

Säkerställ att Hertsövägen utformas med en trafiksäker gatumiljö där barns trafikbehov prioriteras. Involvera både barn från Hertsöheden och Hertsön i vidare planering av Hertsövägens utformning.

Låt Hertsöhedens huvudgata ha en böljande, organisk dragning för att undvika långa raksträckor.

Bevara viktiga landskapsmarkörer, till exempel i form av stora och vackra träd.

Skapa mötesplatser och utrymme för aktivitet och en levande bostadsmiljö även i områden D, E och F.

I någon av delområdena bör det avsättas ytor som kan nyttjas för kulturaktiviteter, som kan vara en parkyta eller en flexibel användning avseende en byggnad.

Planlägg för mobilitetshus istället för markparkering för att göra bilar så osynliga som möjligt och för att skapa trivsamma stadsmiljöer för barn. Mobilitetshuset bör ha en flexibel användning som en plats för delningstjänster och cirkulär ekonomi, samt återbruk, så att barn kan lära sig om hållbara levnadssätt.

Norrleden har identifierats som en stor risk för barn och medför stora negativa konsekvenser utifrån barnperspektivet. Om Norrleden realiserats ska barnperspektivet beaktas i alla planeringsskeden för att minimera störningar för barns hälsa och säkerhet.

Genomförande

Säkerställ god belysning och tydlig skyltning till viktiga målpunkter för barn längs med alla gång- och cykelbanor.

Uppför skyltning i alla sammanhang där barn berörs.

Utveckla kreativa lösningar för att arbeta med barnkonventionens artikel 30, som exempelvis säger att barn som tillhör ett urfolk ska ha rätt till sin kultur, språk m.m. Finns det kreativa lösningar för att integrera samiska språk eller kulturelement?

De viktigaste gång- och cykelkopplingarna för barn kan gestaltas med annorlunda markbeläggning för att hjälpa dem i orienteringen, samtidigt som utformningen också bidrar till ett lekfullt trafikrum.

Gång- och cykelvägen från Hertsöheden mot Hertsöns centrum, söder om Avaviksvägen, behöver tydliggöras som gång- och cykelstråk.

Se över gång- och cykelbanedragning mellan Hertsöheden och centrala Luleå. Prioritera ett sammanhängande nät. Skylta tydligt till naturreservatets port för gående, cyklister och bilister för att locka och dra besökare dit.

Skissa och förprojektera skolgårdarnas utemiljöer för att möjliggöra rekommenderade zoner, trygg, aktiv och vild.

Skissa och förprojektera naturreservatets port. I portens närhet ska det finnas tillgängliga alternativ för utevistelse i naturen, till exempel träspång, informationsskyltar och vindskydd. Säkerställ att skolgårdarna känns trygga att använda kvälls- och helgtid genom god belysning och god uppsikt.

Gestalta byggarbetsplatser. Låt barn ta del av utvecklingen genom klotterplank, titthål, besöksdagar och infoskyltar.

Arbeta med hastighetssänkande åtgärder längs med Hertsöhedens huvudled.

För en dialog angående att upprätta kollektivtrafik i nord-sydlig riktning.

Arbeta med samverkan för entreprenörsbostäder. Hur kan dessa boende känna sig hemma på Hertsöheden?

Möjligheter för kulturaktiviteter behöver utvecklas. Om inga tydliga kulturella funktioner tillkommer, kan det arbetas vidare med utomhus platser för kulturella evenemang och med idén att integrera offentlig konst som ett viktig gestaltungs-element i planprogrammet. Här är det positivt om barn inkluderas i gestaltandet.

Involvera både barn från Hertsöheden och från Hertsön och Lerbäcken i gemensamma projekt under byggskedet.

Säkerställ att artikel 2 i barnkonventionen efterlevs som handlar om att alla barn har samma rättigheter och lika värde. Säkerställ möjligheter för integration och inkludering, samt att flickors behov tillgodoses på samma sätt som pojkarnas.

Generella rekommendationer

Säkerställ att det skapas visuella kopplingar mellan bostadsbebyggelsen på de olika sidorna om Hertsövägen och Skjutbanevägen. Antingen genom natursläpp eller skyltning.

Marknadsför Hertsöhedens olika motionsformer och naturutbud, och vad som gäller olika tider på året.

Hertsöheden blir målpunkt för friluftsdagar för skolor över hela Luleå tätort.

Vidareutveckla aktiviteter för barn i området. Särskilt aktiviteter och evenemang som är gratis behöver finnas så att alla barn kan delta.





Rekommendationskarta

REFERENSER

Boverket (2015). *Friyta går före bilar*. <https://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/planering/detaljplan/temadelar-detaljplan/barn-och-ungas-utemiljoer/friyta-gar-fore-bilar/>

Boverket & Movium (2015). *Gör plats för barn och unga! En vägledning för planering, utformning och förvaltning av skolans och förskolans utemiljö*. <https://www.boverket.se/globalassets/publikationer/dokument/2015/gor-plats-for-barn-och-unga-bokversion.pdf>

Boverket (2021). *Naturens betydelse för välbefinnande*. <https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/arkitektur-och-gestaltad-livsmiljo/arbetsatt/skolors-miljo/byggnaden-och-utemiljon/gestaltningens-grundstenar/naturens-betydelse/>

Boverket (2021). *Utemiljöns zoner*. <https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/arkitektur-och-gestaltad-livsmiljo/arbetsatt/skolors-miljo/byggnaden-och-utemiljon/utemiljons-struktur/utemiljons-zoner/>

Boverket (2022). *Säkra och trygga vägar till förskola och skola*. <https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/arkitektur-och-gestaltad-livsmiljo/arbetsatt/skolors-miljo/larmiljoer-samhallsbygget/skolvagar/>

Boverket (2022). *Gång- och cykeltunnlar*. <https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/stadsutveckling/brottsforebyggande-och-trygghetsskapande-atgarder/hur-har-andra-gjort/gang--och-cykeltunnlar/>
Hämtad 2024-12-03

Boverket (2023). *Barns rättigheter i detaljplanering*. <https://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/teman/barnkonventionen/samhallsbyggnadsprocessen/detaljplanering/>

Boverket (2023). *Friyta för lek och utevistelse för förskolor och skolor*. <https://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/regler-om-byggande/krav-pa-byggnadsverk-tomter-mm/krav-pa-tomter/friyta-for-lek-och-utevistelse-for-forskolor-och-skolor/>

Göteborgs stad (2016). *Barnkonsekvensanalys. Barn och unga i fokus 1.2*. <https://goteborg.se/dx/api/dam/v1/collections/9c870fa2-264a-4995-b637-82d257fed365/items/768edcde-da0e-4018-9eba-604119763832/renditions/8c902d9e-d200-4e0c-a311-a811d4092c9f?binary=true>

JUNI (2024). *Marknadsanalys och målgruppsstrategi Hertsöheden, Luleå*.

Luleå kommun. *Kommunkarta*. <https://kartor.lulea.se/kommunkarta/>

Luleå kommun (2021). *Program till Vision Luleå 2040*. https://op.lulea.se/2.4b7df2ad168eabfe86410506.html#text/ccId_4_65c3e6c169e8617a9df501

Luleå Tekniska Högskola (2024, 2025). *SICTA - Design av upplevelsebaserade skolvägar*.

Naturvårdsverket (u.å). *Hälsoeffekter av buller*. <https://www.naturvardsverket.se/amnesomraden/buller/halsoeffekter-av-buller/>

NTF (u.å.) *Råd kring trafikvett för småbarn*. <https://ntf.se/fragor-och-svar/barn-i-trafiken/rad-kring-trafikvett-for-smabarn/>

Place Standard Tool - How good is our place? (2024) *Place Standard Guide*. <https://www.ourplace.scot/tool/place-standard-guide>

Statisticon (2022). *Den Sociala Kompassen Luleå kommun*.

Vestmanlands Läns Tidning (2024). *Lysande promenad ska öka tryggheten*. <https://www.vlt.se/2024-10-24/lysande-promenad-ska-oka-tryggheten/>